

СТАЊЕ И ТРЕНДОВИ ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Доц. др Миле Шикман¹

Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Бања Лука

Апстракт: Имовински криминалитет је врста криминалитета који је, криминолошки посматрано, вишеструко интересантан криминални феномен. Као прво, ријеч је о најмасовнијем криминалном феномену који партиципира више од 50% свих извршених кривичних дјела, при чему чини око 65% кривичних дјела општег криминалитета. У вези са тим је и највећи број пријављених лица, укључујући пунољетна и малољетна лица, као и повратнике у извршењу кривичних дјела имовинског криминалитета. Такође, највећи број извршилаца ових кривичних дјела јесу професионални извршиоци, али ова кривична дјела карактерише и значајан удио ситуационих извршиоца кривичних дјела, као и малољетних лица, којима су ово и прва извршена кривична дјела. Поред тога, структуру ових кривичних дјела карактерише изражена динамика, тј. промјене у обиму испољавања и разноврсност облика испољавања. Таква дистрибуција кривичних дјела имовинског криминалитета је и очекивана, јер су и различити облици понашања (радњи) којима се напада имовина других лица, као заштитни објект ових кривичних дјела. Циљ рада је да се путем доступних података сагледају стање и трендови имовинског криминалитета у Републици Српској у петогодишњем периоду (2011-2015). У ту сврху, користиће се статистички подаци о кривичним дјелима имовинског криминалитета који су садржани у подацима Министарства унутрашњих послова (евиденције, извјештаји о раду, информације) и подаци о броју пријављених, оптужених и осуђених пунољетних и малољетних лица садржани у

¹ Email: milesikman79@gmail.com

статистикама Републичког завода за статистику, који приказује обједињене податке тужилаштва и судова.

Кључне ријечи: криминалитет, имовински криминалитет, статика, динамика, типологија, евиденција, извјештај о раду, информација.

УВОД

Имовински криминалитет заузима централно мјесто у укупној структури криминалитета у Републици Српској. Наиме, висок удио ове врсте криминалитета у укупном криминалитету, чини га нарочито значајним како са аспекта објашњавања, тако и са аспекта спречавања и сузбијања. Сама чињеница да се ради о најчешћим (најмасовнијим) кривичним дјелима, наводи на закључак да највећи број пријављених лица јесу лица која су извршила неко од кривичних дјела имовинског криминалитета. У овој структури пријављених лица партиципирају не само пунољетна лица, већ и малољетници, а велики удио је и повратника у извршењу кривичног дјела. То надаље указује да се ради о професионалним учиниоцима кривичних дјела, које карактерише изразита специјалност у извршењу ових кривичних дјела (нпр. крађе проваљивањем, обијањем, специфични случајеви џепарења, итд), али и њихово удруживање ради заједничког вршења кривичних дјела (нпр. разбојништва, изнуде, итд). С друге стране масовност ових кривичних дјела и њихова разноврсна структура указују на још једну значајну димензију и то виктимолошку. Свакако да је највећи број лица оштећен кривичним дјелима имовинског криминалитета те, иако ова врста кривичних дјела не изазива пажњу шире јавности (на примјер, насилнички деликти), она значајно утичу на њу.

Узимајући у обзир наведено веома је важно сагледати стање и трендове имовинског криминалитета, како би се овај криминални феномен што боље објаснио (прије свега његови облици испољавања, трендови, тенденције), али и осмислили адекватни начини спречавања и сузбијања ових деликата. Ипак, треба нагласити да истраживања ове врсте нису честа, што, без обзира на све потешкоће и ограничења, нема адекватно објашњење. Управо је циљ овога рада да се путем доступних података сагледа стање, структура и трендови имовинског криминалитета у Републици Српској у периоду од пет година (2011-2015. година).² Заправо, амбиција аутора је да се подстакну даља детаљнија истраживања ове врсте криминалитета, чији би резултати

² Петогодишњи период се, у начелу, може сматрати поузданим у разматрању друштвених појава и извођењу релевантних закључака (Зеленика, 2000), а како се ради о *пилот* истраживању, због тога је као такав и одређен.

могли допринијети бољем разумијевању имовинског криминалитета, али и већ споменутом креирању адекватнијих стратегија превенције и репресије његових облика испољавања.

Као извор података о кривичним дјелима имовинског криминалитета коришћене су подаци Министарства унутрашњих послова Републике Српске [МУП РС], а о пријављеним, оптуженим и осуђеним лицима имовинских кривичних дјела коришћене су статистике Републичког завода за статистику [РЗС РС]. Тако су апсолутним бројевима изражени подаци о укупном броју пријављених кривичних дјела, затим односу укупног броја и броја пријављених кривичних дјела имовинског криминалитета, динамици, територијалној дистрибуцији и структури пријављених кривичних дјела имовинског криминалитета, док су релативним бројевима изражени подаци о тренду и квоти имовинског криминалитета. Поред тога исказани су подаци о пријављеним лицима за кривична дјела имовинског криминалитета, укључујући податке о старосној доби пријављених лица (малољетна и пунољетна лица), као и броју повратника у извршењу наведених кривичних дјела. Што се тиче правосудних статистика (тужилаштва и суда), дати су подаци о пунољетним и малољетним учиниоцима кривичних дјела имовинског криминалитета укључујући податке о броју пријављених, оптужених и осуђених лица и то по врсти одлуке тужилаштва и суда и изреченим санкцијама, а за малољетне учиниоце ових кривичних дјела, приказани су и подаци о њиховој старосној структури. Поред евиденција полиције, тужилаштва и суда које су коришћене у овом раду, за потпуну статистичку анализу имовинског криминалитета у посматраном периоду, на посматраној територији, потребно је сагледати и заводске статистике. На тај начин, поред података о кривичним дјелима, пријављеним, оптуженим и осуђеним пунољетним и малољетним лицима за кривична дјела имовинског криминалитета, добили би се подаци о лицима која се налазе на издржавању казне затвора за ова кривична дјела.³

СТАТИСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА КАО ИЗВОРИ ПОДАТАКА

С обзиром на то да су као извор података коришћене евиденције полиције и правосудне евиденције, нужно је навести неколико важних напомена.

Прво, ове евиденције се сматрају значајним извором секундарних података о обиму, структури и трендовима криминалитета, као масовне друштвене појаве у Републици Српској. Наиме, полицијску (евиденције полиције) и правосудну статистику (тужилачке и судске евиденције),

³ Ипак, обим рада условио је ограничење само на евиденције полиције и правосуђа.

многи сматрају најважнијим средством сазнања о криминалитету⁴ (Игњатовић, 2011: 53). Поред тога што пружају податке о стању криминалитета на националном нивоу, криминалне статистике су значајне и за утврђивање разлика на међународном плану у погледу карактеристика и кретања регистрованог криминалитета⁵ (Николић-Ристановић, Стевковић, 2013: 374).

Друго, у полицијским статистикама (подаци МУП-а РС) евидентирани су подаци о кривичним дјелима и лицима која су пријављена полицији или их је полиција открила, при чему се ти подаци разликују од података који су евидентирани код тужилаштва (јавна тужилаштва у Републици Српској) и судова (судови у Републици Српској). У овом случају не ради се о логичном правилу „губљења злочина“,⁶ већ се разлика може сматрати као посљедица различитог начина прикупљања, обрађивања и приказивања података у статистичким евиденцијама. Тако, МУП РС у годишњим извјештајима приказује број пријављених кривичних дјела у тој години,⁷ док тужилаштва у укупном броју предмета исказују податке о броју предмета из ранијих година и броју примљених нових предмета.⁸ На сличан начин, податке приказују и судови, тако што

4 Тако, на примјер, основни извор података за статистичке евиденције криминалитета у Сједињеним Америчким Државама јесу Јединствени извјештаји о криминалу (Uniform Crime Reports – UCR) које прикупља Федерални биро за истраге путем полицијских станица из цијеле земље (Barkan, 2006: 59) и Национални преглед жртава криминала (National Crime Victimization Survey – NCVS) које прикупља и обрађује Биро за правосудну статистику (Schmallegger, 2006: 36). У Европи је то Европска збирка података о криминалитету и кривичном правосуђу (European Sourcebook of Crime and Criminal Justice) као обједињеног приступа прикупљању података о криминалитету и кривичном правосуђу на европском нивоу (Николић-Ристановић, Стевковић, 2013: 374).

5 У наведеном смислу, Николић-Ристановић и Стевковић (2013) наводе да посматрано са аспекта међународне упоредивости података о званично регистрованом криминалитету, искуства показују да су разлике у обиму криминалитета које се запажају међу различитим земљама вишеструко условљене (стр. 374).

6 Губљење злочина је у складу са универзалним правилом да број јединица (дјела и њихових учинилаца) које фигурирају у евиденцијама наведених органа опада (Игњатовић, 2011: 55). Тако, у евиденцијама полиције, фигурира и највећи број јединица, што је и логично ако се узме у обзир да се ради о подацима који су пријављени полицији или их је полиција открила. Тај број пријављених лица опада што резултира знатно мањим бројем оптужених лица (око 30%), што надаље опада у броју осуђених лица (испод 20%).

7 Нпр. види Информацију о стању безбједности у Републици Српској за период јануар - децембар 2015. године. Доступно путем интернет сајта Министарства унутрашњих послова Републике Српске <http://www.mup.vladars.net/index.php?vijest=50&vrsta=statistike&stat=1>.

8 Нпр. види Извјештај о раду Републичког тужилаштва Републике Српске и Извјештај о раду тужилаштва Републике Српске. Доступно путем интернет

прикажу број нерјешених предмета на почетку извјештајног периода и број примљених предмета у извјештајном периоду, чиме добијају укупан број свих предмета у раду.⁹

Треће, ове евиденције јесу користан и неопходан чинилац у креирању стратегијских, тактичких и методичких приступа супротстављању криминалитету.¹⁰ Наиме, да бисмо могли контролисати по друштво тако опасне појаве какви су злочини, морамо, прије свега, доћи до сазнања каква је њихова структура, ко их врши, ко су жртве таквих дјела и како на њих реагујемо (Игњатовић, 2012: 28). Управо подацима из наведених евиденција, долази се до сазнања о распрострањености криминалитета те се, на основу тога, могу планирати организационе и друге претпоставке за спречавање и сузбијање криминалитета. Заправо, утврђивање стања криминалитета представља један од највитаљнијих задатака кривичних наука у свим савременим државама (Игњатовић, 2012: 28). Процјена стања криминалитета на неком подручју требало би бити полазна основа за осмишљавање и структурисање криминалне политике која би требало обухватити знатно шире подручје од поштравања или ублажавања законских оквира кажњавања, на шта се, углавном, она своди (Ковчо-Вукадин, 2005: 280).

Са друге стране, истраживања заснована на подацима из ових извора оптерећена су и одређеним *органичењима* и *недостајима*. Тако, чињеница је да статистичке евиденције криминалитета, по својој природи, увијек представљају секундарни извор података о криминалитету, јер се примарно односе на активност органа поводом чије дјелатности се и воде (полиција, тужилаштво, суд), што значи да се промјена у интензитету ових активности може појавити као промјена у стању криминалитета, што не одговара или не мора да одговара, промјени реалног стања криминалитета (Соковић, 2012: 83). Наведено може довести и до манипулисања подацима, било с циљем „доказивања“

сајта Републичког тужилаштва Републике Српске <http://rt-rs.pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=108&modul=6416&kat=6459>.

⁹ Поред тога, судови приказују и број ријешених предмета у извјештајном периоду, као и број неријешених предмета на крају извјештајног периода. Види нпр. Годишњи извјештаји са протоком предмета у Врховном суду Републике Српске, који су доступни путем интернет сајта Врховног суда Републике Српске <http://vsud-rs.pravosudje.ba/>.

¹⁰ Наиме, Мујановић и други (2012) исправно наводе да званични подаци о криминалитету могу послужити надлежнима да саставе програме разних активности на спречавању и сузбијању криминалитета те у ту сврху могу и основати или појачати посебна одјељења која ће пажњу посветити нарочито актуелним облицима криминалитета, те закључују да “организација, планирање, фокусирање на проблеме, кадровска попуњеност, финансијске могућности, методе рада, па и оцјена рада полиције, требало би се темељити управо на овим подацима” (стр. 10).

повећане ефикасности ових органа у откривању и расвјетљавању кривичних дјела или разлозима друге природе (на примјер, захтјеви за набавку материјално техничке опреме, организациони захтјеви и слично) (Игњатовић, 2011: 56). Не треба занемарити ни чињеницу да су у овим евиденцијама регистровани искључиво подаци о пријављеним кривичним дјелима и лицима, односно, да оне не садрже податке о свим извршеним кривичним дјелима. У питању је тамна бројка бројка криминалитета, која се исказује као разлика између стварно извршеног и званично евидентираног криминалитета¹¹ (Игњатовић, 2011: 56). Управо највећи дио нерегистрованог криминалитета чине дјела против имовине, нарочито она лакша, дјела извршена под нарочитим околностима, као и она у литератури професора Игњатовића (2011) названа „криминални паразитизам“ – код којих су жртве туристи, мигранти, дјеца, жене; знатан дио кривичних дјела извршен између сродника и брачних (ванбрачних) партнера остаје неоткривен, као и кривична дјела извршена у срединама чије чланове обједињава заједнички интерес, занимање или професионална солидарност (стр. 57). Поред наведеног, Френк Шмалегер (2006) наводи и друге разлоге непријављивања кривичних дјела, као што су 1) страх од извршиоца, 2) срамотра која може потицати од традиционалних ставова у вези са сексуалним деликтима, 3) страх код жртве да јој неће вјеровати да је извршено кривично дјело и 4) страх од каснијег учествовања у кривичном поступку (на примјер, свједочење против извршиоца и слично) (р. 38), што може имати и значајне импликације на кривична дјела имовинског криминалитета. Поред тога, на службену статистику, како наводи Ирма Квочо Вукадин (2011), првенствено утичу промјене у кривичном законодавству (које могу бити резултат медијски креираног конструкта опасности неке врсте криминалитета), у смислу промјена у дефиницијама кривичних дјела и у смислу промјена у општем дијелу који се односи на питања везана уз кривичноправне санкције, вољност жртве да пријави сопствену виктимизацију и спремност да сарађује с органима откривања и процесуирања, промјене у кадровским и организацијским условима рада органа, откривања криминалитета у различитим раздобљима и на различитим просторима те различит интензитет и смјер селекције тијела кривичног поступка од пријаве до правоснажне одлуке (стр. 361).

11 Поред тамне бројке криминалитета, у литератури се спомиње и сива бројка криминалитета коју чине сва пријављена дјела која нису расвјетљења. Размјере „тамног поља“ могу се само претпоставити, а нека истраживања упућују да се ради о омјеру 1:1, 3 до 1:13 па и више (Игњатовић, 2011:56).

ПОЈАМ, КАРАКТЕРИСТИКЕ И ТИПОЛОГИЈА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Кривична дјела имовинског криминалитета спадају у тзв. класична кривична дјела јер су настала са настанком приватне својине (Стојановић, Делић, 2013: 134). Карактерише их изразита динамика криминалног понашања са низом посебних форми и специфичностима у начину извршења, нападним објектима, остављеним траговима и криминалистичким мјерама откривања. Међутим, без обзира на криминолошку, кривично-правну и криминалистичку разноликост, сва та кривична дјела повезује мотив учиниоца за стицањем имовинске користи (с тим што мотив за прибављање имовинске користи понекад није примарни, а ни основни у оквиру мотивационог процеса конкретног учиниоца) (Симоновић, 2004: 584). Дакле, ова кривична дјела су уперена против имовине, а њихов извршилац настоји да дјелом себи или другом прибави корист или да некоме проузрокује штету (Игњатовић, 2011: 109). У том смислу, објекат заштите код ових кривичних дјела је имовина, без обзира на њен својински облик (Бабић, 2008: 270). Постојање намјере да се себи или другоме прибави противправна имовинска корист указује на то да се ова дјела чине из користољубља (Ђорђевић, 2009: 107) које представља похлепну тежњу, жудњу за сопственим богаћењем, за увећање сопствене имовине, за задовољавање своје имовинске похлепе (Бабић, 2008: 270). Ипак, код мањег броја кривичних дјела, та намјера не постоји (на примјер, код кривичног дјела одузимања туђе ствари), а код неких постоји тзв. крађа употребе, односно, нема намјере присвајања кодучиниоца, већ само намјера да се ствар употреби (нпр. одузимање возила) (Стојановић, Делић, 2013: 134), односно, ова кривична дјела се врше и ради тога да се задовољи и нека неопходно обична потреба (Бабић, 2008: 270). Значи, субјективну страну свих кривичних дјела против имовине чини умишљај, јер кривично право не штити имовину од нехатних напада (Бабић, 2008: 271). Поред тога, ова кривична дјела карактерише наглашена склоност ка понављању кривичних дјела (рецидивизам),¹² њихова масовност,¹³

12 Према постојећим статистичким извјештајима МУП-а РС, удио повратника у структури извршилаца кривичних дјела износи око једне трећине, с тим што је перцепција да је он много већи по одређеним врстама криминалитета, попут имовинског криминалитета и нарко-криминалитета (Висока школа унутрашњих послова, 2014). Тако је од 8.352 пријављених лица за учињења кривична дјела општег криминалитета у 2015. години, 1.888 рецидивиста, што износи 22,60%, што је представљало смањење од 15,1% у односу на 2014. годину. (МУП РС, 2016). Сличан или већи удио повратника у укупном броју пријављених лица је евидентиран и ранијих година.

13 Масовност је посебно изражена код имовинских кривична дјела, што је видљиво и из статистичких података приказаних у наставку рада.

тамна бројка ових кривичних дјела, професионално вршење кривичних дјела као коначна криминална оријентација, специјализација и тежња за изграђивањем специфичног начина извршења, те вршење имовинских кривичних дјела као основног облика малољетничке делинквенције, и често почетак криминалне каријере професионалног делинквента (Симоновић, 2004: 584), која подразумијева рационално напредовање кроз одређене фазе са неким врстама планирања или формализованој логици у напредовању¹⁴ (Schmallegger, 2006: 372).

Различите су подјеле кривичних дјела имовинског криминалитета, што је и логично с обзиром на његове карактеристике (масовност, динамичност, структуру извршилаца ових кривичних дјела итд.). Према мишљењу америчког криминолога, Стивена Баркана (2006) најопштија подјела би била на два основна типа: *аматерски* и *професионални* имовински криминалитет (р. 359). Исти аутор наводи да су већина делинквентата који врше кривична дјела имовинског криминалијета аматери или почетници у вршењу кривичних дјела, који користе повољну прилику за вршењем кривичних дјела која им се указала, при чему врше кривична дјела са ограниченим вјештинама и планирањем криминалне активности, док је прибављена имовинска корист мање вриједности. На другој страни су професионални извршиоци кривичних дјела које карактерише вршење кривичних дјела као занимања, планирање и коришћење стечених вјештина у вршењу кривичних дјела, али и стицање противправне имовинске користи веће вриједности (Barkan, 2006: 359). Слично, Френк Шмалегер (2006) прави разлику између *упорних* и *професионалних* извршилаца кривичних дјела имовинског криминалитета (р. 371). У том смислу, иако су многи од њих упорни криминалци, то не значи да су у исто вријеме и професионални извршиоци кривичних дјела. Тако упорни криминалици врше различите типове имовинских деликата, за разлику од професионалних који се најчешће специјализују у вршењу појединих облика ових кривичних дјела, посебно оних који им доносе навјећу имовинску корист (Schmallegger, 2006: 371). У наведеном контексту, може се посматрати и подјела имовинског криминалитета коју даје Игњатовић (2011) на *ситуациони*, *конвенционални* и *професионални* (стр. 110). Ситуациони имовински криминалитет чине актери код којих учинилац (најчешће аматер) користе прилику за вршење дјела која им се изненада указала (због чега се и назива ситуациони), у конвенционални спадају дјела која

14 У криминолошкој литератури се наводе три фазе криминалне каријере учинилаца кривичних дјела имовинског криминалитета: *прва фаза* почиње када се млади људи посвећују вршењу све већег броја кривичних дјела, при чему истражују различите врсте криминалитета. Ова фаза обично започиње када су лица још малољетна и траје 10 до 12 година. Другу фазу карактерише стабилан период криминалне каријере, који започиње око 30. године и траје наредних десетак година. Трећа фаза започиње око 40. године живота и обиљежава је опадање криминалне активности (према Blumstein, et.al, 1986, цитирајући Schmallegger, 2006: 372).

врше лица чије личне црте су између аматера и професионалаца због чега се и сматрају „полупрофесионалцима“, док професионални имовински криминалитет карактерише измјена неких битних личних црта у циљу, али и као посљедица вршења кривичних дјела. Поред наведеног, исти аутор у имовински криминалитет убраја и криминалитет позива, укључујући и криминалитет бијелог оковратника, криминалитет корпорација и организовани криминалитет (Игњатовић, 2011: 110).

Поред наведеног, класификација имовинских деликата може се извршити и према критеријумима као што су начин извршења, објект радње (својство заштитног објекта), намјера учиниоца и посљедица кривичног дјела. У том смислу, разликују се она кривична дјела против имовине по основу:

а) радње извршења, према којем се разликују кривична дјела одузимања (нпр. крађа, одузимање туђе ствари), кривична дјела присвајања (нпр. утаја), кривична дјела која се врше употребом силе или пријетње (нпр. разбојништво, изнуда, уцјена), кривична дјела обмањивања или коришћењем, односно, злоупотребом неке околности (нпр. превара, уговарање несразмјерне имовинске користи), кривична дјела код којих штетно располагање са имовином предузима сам оштећени (нпр. превара, изнуда, уцјена), кривична дјела којима се не иде за присвајањем ствари, већ само за њеним оштећењем или уништењем (нпр. оштећење туђе ствари, оштећење туђих права);

б) објекта радње- према својствима заштитног објекта, ова кривична дјела се могу подијелити на: кривична дјела код којих је тај објект туђа покретна ствар (крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, одузимање туђе ствари, одузимање возила на моторни погон и друго) и кривична дјела чији објекти радње су имовинска права и интереси (превара, оштећење туђе ствари, злоупотреба повјерења, оштећење туђих права, прикривање, уговарање несразмјерне имовинске користи, уцјена и друго);

в) посљедице кривичног дјела, услијед које се разликују кривична дјела повреде и кривична дјела угрожавања,

г) субјективног елемента (кривична дјела против имовине код којих код извршиоца постоји намјера прибављања себи или другоме противправне имовинске користи и кривична дјела код којих ова намјера не постоји) (Чејовић, 2006; Стојановић, Делић, 2013).

Кривична дјела против имовине дефинисана су у Глави 23. Кривичног закона Републике Српске¹⁵ која садржи законски опис 24 кривична дјела против имовине (члан 231 – 254), а најзначајнија међу њима су: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, одузимање моторног

15 Кривични закон Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, бр. 49/03,108/04, 37/06 и 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13. Током децембра 2016. године представљен је нацрт новог Кривичног закона Републике Српске, те је изражено очекивање да ће исти у редовној процедури бити усвојен током 2017. године.

возила, а потом оштећење туђе ствари, превара, изнуда и уцјена. Иако прихватимо подјелу по којој је разбојништво врста имовинског криминалитета, остаје дилема да ли објекат заштите треба да буде имовина, као код нас¹⁶ или личност, живот и тијело као што је у неким другим државама (Енглеска и Велс,¹⁷ Чешка¹⁸). Уколико би се разматрало питање хијерархије објеката кривичноправне заштите, сигурно су личност (живот и тијело) на вишем нивоу него имовина. Поставља се питање, због чега онда наши кривични закони у основ заштите стављају имовину? Зар није логично да се код сложеног кривичног дјела најприје штити објекат који се налази на вишем нивоу хијерахије друштвених вриједности? У случају разбојништва, то би били живот и тијело жртве (Симоновић, Шикман, 2014: 251).

ПОДАЦИ О ИМОВИНСКОМ КРИМИНАЛИТЕТУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Подаци о кривичним дјелима и учиниоцима имовинског криминалитета за период 2011-2015. година

Као извор података о кривичним дјелима имовинског криминалитета, коришћени су подаци МУП-а РС и то извјештаји о раду МУП-а РС за 2011, 2012, 2013, 2014. и 2015. годину. У изради извјештаја, Министарство унутрашњих послова Републике Српске користи статистичке показатеље рада Министарства, показатеље и оцјене садржане у аналитичко-информатичким документима, периодичним извјештајима о раду организационих јединица, анализама, процјенама и другим релевантним изворима. Приликом прикупљања и обраде података, користе UNODC и EUROSTAT стандарде (МУП РС, 2016).

Према наведеним подацима, у којима је јединица посматрања пријављено кривично дјело, датих у табели 1, структуру укупног

16 Наша теорија кривичног права ставља акценат код овог кривичног дјела само и искључиво на мотиве користољубља. Сила или пријетња јесте конститутивни елемент кривичног дјела, али она се види, препознаје, искључиво у функцији прибављања противправне имовинске користи (Симоновић, Шикман, 2014: 250).

17 У Енглеској и Велсу, употреба силе или пријетње кључни су елемент који разликује разбојништво од осталих имовинских деликата (нпр, крађе) због чега је разбојништво и класификовано као облик насилничког криминалитета (Theft Act 1968 Article 8 (1), Crime in England and Wales, 2008/09).

18 У Чешкој се разбојништво налази у оквиру групе кривичних дјела против слобода личности (Кривични Закон Чешке прописује разбојништво у члану 234). По њиховој теорији, суштинска карактеристика разбојништва није имовинска корист, већ примјена силе и напад на личност. Имовина као објекат напада има код овог кривичног дјела другоразредну вриједност у односу на напад на личност, живот и физички интегритет личности, сматрају чешки аутори (Rozum, Kotulan, Tomasek, 2006: 51).

криминалитета у Републици Српској чине: општи криминалитет, злоупотреба опојних дрога, привредни криминалитет, кривична дјела у области безбједности саобраћаја¹⁹ и остала кривична дјела. Укупан број евидентираних кривичних дјела креће се од 11.413 у 2012. години па до 9.783 у 2015. години, када је евидентирано најмање кривичних дјела у анализираном периоду, из чега се види тренд опадања пријављених кривичних дјела. Највећи удио у укупној структури криминалитета чине кривична дјела општег криминалитета са преко 85% учешћа, затим кривична дјела привредног криминалитета (између 5% и 7%), кривична дјела у области безбједности саобраћаја (око 5%), злоупотреба опојних дрога (између 1,5% и 2%), те остала кривична дјела.

Табела 1. Преглед структуре укупног криминалитета у периоду 2011 – 2015.

	Структура укупног криминалитета	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Општи криминалитет	8.909	9.999	9.935	9.159	8.352
2.	Злоупотреба опојних дрога	219	199	190	192	201
3.	Привредни криминалитет	660	698	664	550	722
4.	КД у области безбједности саобраћаја	524	506	451	440	508
5.	Остала кривична дјела	28	11	12	6	0
	Укупан број кривичних дјела	10.340	11.413	11.252	10.347	9.783
	<i>Број кривичних дјела на 100.000 становника²⁰</i>	<i>883,5</i>	<i>975,1</i>	<i>961,4</i>	<i>884,1</i>	<i>835,9</i>

Извор: МУП РС, Извјештај о раду за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

Када је ријеч о броју кривичних дјела на 100.000 становника,

19 У ову категорију укључена су сама кривична дјела против безбједности саобраћаја, али не и прекршаји из те области. Иначе, методологија прикупљања података из области безбједности саобраћаја је различита, од тога да одређене земље у статистике криминалитета уопште не укључују саобраћајне деликте (Белгија, Данска, Француска, Њемачка, Малта, Енглеска и Велс), па до тога да су у податке за одређене земље укључени и саобраћајни прекршаји (Бугарска, Кипар, Португал, Шведска) (Квачо-Вукадин, 2011: 365).

20 Број кривичних дјела на 100.000 становника утврђен је као однос укупног броја извршених кривичних дјела и укупног броја становника, увећан за 100.000. Према резултатима пописа становника из 2013. године, укупан број становника у Републици Српској је 1.170.342 (РЗС, 2017: 12).

учава се релативна стабилност и тренд смањења, с обзиром на то да се тај број креће од 975,1 када је имао највећу стопу 2012. године па до 835,9 кривичних дјела који је евидентиран у 2015. године, са најнижом стопом у посматраном периоду. Уколико се тај број упореди са подацима из Европске збирке података о криминалитету и кривичном правосуђу (European Sourcebook of Crime and Criminal Justice) објављеном 2014. године,²¹ онда се може сматрати да је у Републици Српској ниска стопа укупног броја евидентираних кривичних дјела на 100.000 становника. Иако не постоји јасна веза између броја полицијских службеника и укупног броја евидентираних кривичних дјела,²² може се закључити да је у оним земљама у којима је ниска густина полицијских службеника (нпр. Шведска, Финска) на исти број становника повећан укупан број евидентираних кривичних дјела, односно, у оним земљама у којима је висока густина полицијских службеника (нпр. Кипар, Грузија, Украјина), ниво укупног евидентираних криминала је низак²³ (European Institute for Crime Prevention and Control, 2014: 31-32).

Пријављена кривична дјела општег криминалитета у Републици Српској за анализирани период (табела 2) варирају од 9.999 у 2012. години када је пријављено највише ових кривичних дјела, па до 8.352 кривична дјела 2015. године, што је најмањи њихов број, што се може сматрати значајним смањењем броја евидентираних података од 16,47%. Структуру кривичних дјела општег криминалитета у највећем обиму чине кривична дјела имовинског криминалитета (од 62% до 64%), затим кривична дјела која су сврстана у категорију осталих кривичних дјела (око 27%) те кривична дјела против живота и тијела (око 7%) и кривична дјела против полног интегритета (до 1%). На основу ових података, видљиво је да је удио имовинских кривичних дјела висок, што се одражава и на његов удио у укупном криминалитету (око 55%), који је виши од половине свих пријављених кривичних дјела. Трендови

21 Према наведеним подацима, просјечан број извршених кривичних дјела на 100.000 становника за 2011. годину био је 3.612 кривичних дјела, при чему је минималан број од 508 кривичних дјела евидентиран у Арменији, док је највећи број кривичних дјела од 15.042 кривична дјела евидентиран у Шведској (European Institute for Crime Prevention and Control, 2014: 31-32).

22 Густина полицијских службеника одређује се у односу на укупан број становника увећан за 100.000 и подијељена је у пет група: испод 200, од 200 до 299, од 300 до 399, од 400 до 499 и 500 и више. Република Српска са 447 полицијских службеника на 100.000 становника (према подацима за 2015. годину), била би у четвртој групи заједно са Хрватском, Грчком, Малтом, Португалом, Србијом, Словачком и Сјеверном Ирском (према подацима за 2011. годину).

23 Нпр. у 2011. години број полицијских службеника на 100.000 становника у Финској је износио 150 полицајаца, а те године је евидентирано 8.525 кривичних дјела на исти број становника. Насупрот томе, у Грузији је број полицијских службеника износио 970 полицајаца, а евидентирано је 722 кривична дјела на 100.000 становника (European Institute for Crime Prevention and Control, 2014: 31-32).

имовинског криминалитета су у складу са генералним трендовима укупног и општег криминалитета, с тим да се код ове врсте кривичних дјела уочава извјесна осцилација по годинама евидентирања: повећање прве три године анализираног периода (2011, 2012. и 2013), а затим тренд смањења од 17,9% у 2015. годину у односу на 2013. годину када је и евидентирано највише кривичних дјела имовинског криминалитета (6.596). Број извјештаја о почињеном кривичном дјелу поднесених тужилаштвима, прати трендове евидентираних кривичних дјела и креће се од 8.909 у 2012. години па до 7.476 извјештаја који су поднесени 2015. године.

Табела 2. Структура општег криминалитета у периоду 2011 – 2015.

	Структура општег криминалитета	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Општи криминалитет	8.909²	9.999	9.935	9.159	8.352
	<i>Број кривичних дјела на 100.000 становника</i>	774,6	854,3	848,8	782,5	713,6
1а.	Имовинска кривична дјела	5.835	6.289	6.596	5.906	5.415
1б.	Кривична дјела против живота и тијела	661	681	663	637	599
1ц.	Кривична дјела против полног интегритета	37	29	37	47	30
1д.	Остала кривична дјела општег криминалитета	2.376	3.000	2.639	2.569	2.308
2.	Број извјештаја	7.910	8.886	8.968	8.297	7.476
3.	Број пријављених лица	7.145	7.711	7.588	6.981	6.228
3а.	- малољетника	488	545	531	355	298
3б.	- повратника	2.304	2.397	2.435	2.224	1.888
	<i>Коефицијент укупне расвијетљености (%)</i>	72,2	72,4	72,8	69,8	70,9
	<i>Коефицијент расвијетљености по НН (%)</i>	58,5	57,3	57,3	53,9	55,9

Извор: МУП РС, Извјештај о раду за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

Из података о броју пријављених лица, видљив је тренд њиховог опадања, с обзиром на то да је највећи број лица пријављен 2012. године, када је пријављено 7.711 лица, а најмањи 2015. године у којој је пријављено 6.228 лица. Значајан удио пријављених лица чине повратници у извршењу кривичног дјела и тај проценат се креће између 32,24% пријављених

повратника у 2011. години, па до 30,31% истих лица у 2015. години. Учешће малољетника у структури пријављених лица за кривична дјела општег криминалитета биљежи тренд значајног опадања (од скоро 40%) и креће од 8,82% малољетника која су пријављена 2011. године, па до 4,73% пријављених малољетних лица 2015. године. Коефицијент укупне расвијетљености²⁴ показује раст прве три године анализираног периода и креће се од 72,2% (2011), преко 72,4% (2012) па до 72,8% 2013. године, када је евидентирана и највећа расвијетљеност, а затим биљежи пад од скоро 3% (2014.), који се смањује у 2015. години. Коефицијент расвијетљености по непознатом извршиоцу показује тренд опадања са 58,5% у 2011. години, када је тај удио био и највећи па на 53,9% у 2014. години, када су евидентирани најниже вриједности расвијетљености по непознатом учиниоцу.

У табели 3. приказана је структура кривичних дјела имовинског криминалитета у Републици Српској за период 2011-2015. Очигледно је да највећи број кривичних дјела имовинског криминалитета, око 80% њих, чине кривична дјела крађе и тешке крађе. У том смислу дјела, најзаступљеније је кривично дјело тешке крађе,²⁵ које у прве три године посматраног периода показује релативно стабилан удио у имовинском криминалитету, док посљедње двије године има тренд опадања, што је посебно изражено у 2015. години, када је забиљежен пад од 24,51% у односу на 2012. годину када је евидентиран највећи број тешких крађа (2855). Сљедеће по висини удјела су крађе које у овом периоду показују сличан тренд као и тешке крађе. Кривично дјело оштећења туђе ствари је сљедеће по удјелу у имовинском криминалитету и ова кривична дјела показују тренд повећања које се креће од 5,23% кривичних дјела која су пријављена 2013. године, па до 8,31% истих дјела евидентираних у 2015. години. Са удјелом између 2% и 3%, испољавају се кривична дјела разбојништва²⁶ и преваре, с тим што кривично дјело разбојништва има тренд смањења, док кривично дјело преваре показује стабилан тренд

24 Коефицијент расвијетљености је однос броја расвијетљених кривичних дјела (укључујући и расвијетљена кривична дјела пријављена у ранијим периодима) и броја пријављених кривичних дјела у извјештајном периоду увећан за расвијетљена кривична дјела из ранијег периода (МУП РС, 2016).

25 Према подацима МУП-а РС за 2015. годину, најчешћи објекти напада приликом извршења кривичног дјела тешких крађа биле су куће и станови (904), трговинско – угоститељски објекти (353), гараже, подруми и шупе (277), јавне установе (167), возила (121) и друго. Према изјавама оштећених, укупна материјална штета настала извршењем кривичних дјела тешка крађа износи 6.823.932,00 КМ (МУП РС, 2016).

26 Према подацима МУП-а РС за 2015. годину, најчешћи објекти напада код разбојништва су биле трговине (30), спортске кладонице (20), бензинске пумпе (16), куће и станови (9), возила (4) и остали објекти (18). Према изјавама оштећених, укупна материјална штета настала извршењем кривичног дјела разбојништвa износи 1.358.269,00 КМ (МУП РС, 2016).

раста до 2014. године, када је евидентиран значајан пад ових кривичних дјела у 2015. години од 15,1%. Кривично дјело утаје испољава се у обиму од 1,55% који је евидентиран 2011. године, па до 2,73% у 2015. године, што је повећање од скоро 40% ових кривичних дјела. С друге стране, са приближно истим удјелом, али у правцу опадања, приказује се кривично дјело прикривања, којих је 2015. године извршено 73, за разлику од 2013. године када је евидентирано 101 кривично дјело. У структури имовинских кривичних дјела, вриједно пажње је истаћи кривична дјела одузимања моторног возила која показују осцилације у евидентирању и крећу се у удјелу од 1,01% ових кривичних дјела у 2012. години, затим биљеже тренд опадања у удјелу са 0,78% 2013, односно, 0,76% 2014. године, да би након тога био евидентиран тренд повећања њиховог удјела на 1,14% у 2015. години. Уколико би се ови подаци исказали по стопи криминалитета за ово кривично дјело, онда се може констатовати да је стопа одузимања моторног возила пет возила на 100.000 становника, што је, у односу на упоредне податке исказане у Европској збирци података о криминалитету и кривичном правосуђу, у границама минимума и представља ниску стопу ових кривичних дјела.²⁷

Табела 3. Структура кривичних дјела имовинског криминалитета у периоду 2011 – 2015.

	Имовинска кривична дјела	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Крађа	1.963	2.320	2.427	2.143	2.086
2.	Тешка крађа	2.812	2.855	2.841	2.501	2.155
3.	Разбојничка крађа	4	2	5	4	2
4.	Разбојништво	144	133	124	108	97
5.	Превара	145	149	147	172	146
6.	Изнуда	38	47	28	33	27
7.	Уцјена	4	9	12	9	6
8.	Прикривање	93	70	101	68	73
9.	Утаја	91	92	104	125	148
10.	Оштећење туђе ствари	364	385	381	439	450
11.	Одузимање моторног возила	-	64	52	45	62

²⁷ На примјер, у 2011. години стопа отуђених моторних возила била је највиша у Шведској (366), Француској (294) и Данској (271), док је најмања евидентирана у Арменији, Грузији и Србији са по два отуђена возила на 100.000 становника (European Institute for Crime Prevention and Control, 2014: 47).

Шикман, М. (2017). Стање и трендови имовинског криминалитета у Републици Српској. *Безбједност, полиција, грађани*, 13(1), 1–30.

	Паљевина	-	0 ³	29	35	33
12.	Остала имовинска КД	177	163	345	224	130
	Укупно имовинских КД	5.835	6.289	6.596	5.906	5.415
	<i>Коефицијент укупне расвијетљености (%)</i>	58,7	58,2	60,7	57,0	58,9
	<i>Коефицијент расвијетљености по НН (%)</i>	52,8	51,9	52,5	50,1	51,7

Извор: МУП РС, Извјештај о раду за 2011, 2012, 2013, 2014. и 2015.

Подаци о територијалној дистрибуцији пријављених кривичних дјела имовинског криминалитета садржани су у табели 4. у којој је наведен укупан број пријављених кривичних дјела по центрима јавне безбједности и то: Бања Лука, Приједор, Добој, Бијељина, Источно Сарајево и Требиње.²⁸ Подаци по појединим центрима прате глобални тренд пријављених кривичних дјела уочен у табели 2. и 3, тако да је највећа фреквенција кривичних дјела евидентирана током 2012. године, а од тада се биљежи благи тренд пада евидентирања ових кривичних дјела.

Табела 4. Територијална дистрибуција пријављених кривичних дјела имовинског криминалитета у периоду 2011 – 2015.

		2011	2012	2013	2014	2015	Укупно
1.	Бања Лука	2962	3.107	3.191	2.254	2.178	13.692
2.	Приједор	0	0	130 ⁴	691	560	1.381
3.	Добој	1250	1.440	1.308	1.150	1.028	6.176
4.	Бијељина	989	1.159	1.320	1.297	1.123	5.888
5.	Источно Сарајево	415	413	470	366	409	2.073
6.	Требиње	219	170	177	148	117	831
	Укупно КД	5835	6.289	6.596	5.906	5.415	30.041

Извор: МУП РС, Извјештај о раду за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

²⁸ Треба нагласити да ће новом организацијом од марта 2017. године Министарство унутрашњих послова Републике Српске, ван сједишта, бити организовано путем полицијских управа са сједиштем у: Бања Луци, Добоју, Бијељини, Источном Сарајеву, Требињу, Приједору, Зворнику, Градишци, Мркоњић Граду и Фочи.

Као подручја с најмањим бројем пријављених кривичних дјела у анализираном периоду (2011-2015), истиче се Центар јавне безбједности Требиње са 831 кривичним дјелом, док се највећи број пријављених кривичних дјела истиче у Центру јавне безбједности Бања Лука, са 13.692 кривична дјела. Оваква дистрибуција је логична и очекивана, с обзиром на величину територије и број становника²⁹ за који су надлежни. Иако, апсолутни подаци исказани на овај начин се не могу сматрати потпуно релевантним за анализу, њих потврђују и релативни подаци исказани путем стопе пријављених кривичних дјела по упоређеним центрима (Требиње и Бања Лука). Тако је, за 2015. годину, у ЦЈБ Требињу евидентирана најнижа стопа кривичних дјела имовинског криминалитета која износи 178,4 пријављена кривична дјела на 100.000 становника, док у истом периоду, тај број износи 580,3 пријављена кривична дјела на подручју које је у оквиру надлежности ЦЈБ Бања Лука.

Подаци о пријављеним, оптуженим и осуђеним пунољетним и малољетним учиниоцима кривичних дјела имовинског криминалитета за период 2011-2015. година

Подаци о пријављеним, оптуженим и осуђеним пунољетним и малољетним учиниоцима кривичних дјела имовинског криминалитета добијени су статистичким извјештајима које подносе јавна тужилаштва, основни и окружни судови у Републици Српској, а који путем јединствене методологије обједињава Републички завод за статистику.³⁰ Обухватност података је потпуна јер су укључени сви пунољетни и малољетни учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета против којих је надлежном тужилаштву поднијета кривична пријава и према којима је у надлежном суду вођен и правоснажно завршен законом утврђен поступак. Као извор података, коришћен је Статистички годишњак³¹

29 Нпр. ЦЈБ Требиње надлежан за подручје града Требиња и општина Билећа, Гацко, Невесење, Берковићи и Љубиње, на којем према Попису становништа из 2013, живи 65.458 становника. С друге стране, ЦЈБ Бања Лука, надлежан је за подручје града Бања Лука и општина Градишка, Прњавор, Лакташи, Србац, Кнежево, Челинац, Котор Варош, Мркоњић Град, Рибник, Језеро и Шипово, са бројем од 375.263 становника (РЗС, 2017).

30 Подаци се од 2011. године прикупљају путем методолошких упутстава Републичког завода за статистику.

31 Види опширније: Статистички годишњак Републике Српске 2012, стр. 386-394; Статистички годишњак Републике Српске 2013, стр. 388-397; Статистички годишњак Републике Српске 2014, стр. 474-484; Статистички годишњак Републике Српске 2015, стр. 494-504; Статистички годишњак Републике Српске 2016, стр. 498-508. Доступно путем интернет странице Републичког завода за статистику: <http://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?page=1>.

у којем су приказани подаци за посматрани период, као најважнија и најобухватнија публикација Републичког завода за статистику. Коришћени су само они подаци који се односе на имовинска кривична дјела те су у том смислу прилагођене табеле у односу на начин на који су приказани у Статистичком годишњаку. Евиденције које воде органи правосуђа у Републици Српској, тужилаштво³² и суд³³ коришћене су да би се упоредили подаци и извршио увид у методологију прикупљања и обраде података.

У табели 5. дати су подаци о пунољетним пријављеним учиниоцима кривичних дјела имовинског криминалитета и врсти одлуке тужилаштва за анализирани период. Тако се може уочити тренд смањења пријављених пунољетних лица за прве три године, након чега слиједи повећање тог броја, при чему су његове вриједности највише у 2015. години (13.966) у односу на посматрани петогодишњи период. Уочљиво је да доминирају пријављена лица за кривична дјела имовинског криминалитета која чине удио од скоро половине пријављених лица и крећу се од 45,38% (2015) па до 49,1% (2011). Такође, значајно је указати на омјер прјављених познатих и непознатих учинилаца. Тако је и даље изузетно висок удио непознатих лица која су пријављена за учињено кривично дјело имовинског криминалитета који, ипак, показује тренд смањења са 53,78% пријављених непознатих учинилаца 2012. године, на 44,77% те категорије у 2015. години. Ово смањење је толико значајније уколико се доведе у корелацију са повећањем укупног броја пријављених лица исте године.

Табела 5. Пунољетни пријављени учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета и врсти одлуке тужилаштва 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Кривичне пријаве – укупно	13.169	12.448	11.901	13.808	13.966
Кривична дјела против имовине	6.467	5.898	5.637	6.634	6.338
Укупно познатих учинилаца	3.222	2.726	2.749	3.493	3.500

32 Евиденције тужилаштва односе се на подигнута оптужења против извршилаца кривичних дјела. Њих је увијек мање од кривичних пријава, јер кривична пријава може бити одбачена уколико пријављено дјело нема елемената кривичног дјела или је кривично гоњење искључено или истрага може бити обустављена.

33 Евиденције суда односе се на податке о осуђеним учиниоцима (пунољетним и малолетним лицима) кривичних дјела и изречене санкције.

Жене	249	179	190	259	305
Неспровођење истраге	298	320	396	433	414
Прекинута истрага	2	2	1	2	-
Обуствљена истрага	790	556	485	962	976
Поднијета оптужница	2.177	1.841	1.857	2.074	2.094
Кривично гоњење уступљено другој држави	15	7	10	22	16
Учиниолац непознат	3.245	3.172	2.888	3.141	2.838

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

За свако треће кривично дјело имовинског криминалитета поднијета је оптужница, при чему се уочавају осцилације по годинама за анализирани период. Тако, највећи удио пријављених лица евидентиран је 2011. године са 33,66%, затим у наредној години (2012) слиједи пад на 31,21%, потом повећање на 32,94% (2013), па опет смањење од 31,26% (2014) и, на крају, повећање удјела поднијетих оптужница у 2015. години на 33,03%. Много веће осцилације биљеже се у обуставама истрага против пријављених пунољетних лица за кривична дјела имовинског криминалитета, од 8,60% обустављених истрага 2013. године, па до 15,39% у 2015. години.

У табели 6. приказани су подаци о пунољетним оптуженим за учиноце кривичних дјела имовинског криминалитета за анализирани период. Уочава се да од укупног броја оптужених пунољетних лица, свако треће лице је оптужено за кривично дјело имовинског криминалитета, што је ниже у односу на број пријављених лица, који се креће од 21,78% у 2011. години, па до 28,33% 2013. године, уз уочљив тренд поновног опадања у 2014. (24,25%) и 2015. години (25,19%). У односу на број оптужених пунољетних лица за кривична дјела против имовине, убједљиво највећи број њих је и проглашен кривим са изузетно високим удјелом од 88,72% 2015. године па до чак 92,91% лица која су оглашена кривим 2014. године.

Табела 6. Пунољетни оптужени учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета и врсте одлуке суда 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Оптужења – укупно	4.426	4.717	4.386	4.354	4.416
Кривична дјела против имовине	1.409	1.610	1.597	1.609	1.597
Жене	116	93	84	82	95
Проглашен кривим	1.296	1.493	1.499	1.495	1.417
Није проглашен кривим	113	117	98	114	101
Обустављен поступак	23	24	10	11	13
Одбачена оптужба	7	4	8	-	-
Ослобођен од оптужбе	40	48	46	72	59
Оптужба одбијена	43	41	34	31	29

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

Наведени тренд код оптужења, прати и тренд пунољетних осуђених учинилаца кривичних дјела имовинског криминалитета (табела 7), тако да свако треће лице које је осуђено, осуђено је за неко кривично дјело имовинског криминалитета. У структури санкција, доминира условна осуда која партиципира са удјелом већим од половине свих санкција за кривична дјела имовинског криминалитета и показује тренд повећања њеног удјела (од 55,39% 2012. године када је тај удио био најмањи па до 59,55% 2015. године, када је он био највећи). Затим слиједи затвор који од 2012. године показује тенденцију смањења изречених ових санкција, а које у односу на 2015. годину износи смањење за 26,57%. Више од половине казни затвора изречено је у трајању до 6 мјесеци затвора, док је свака четврта казна била у опсегу од 6 мјесеци до 2 године затвора, док казне затвора од 2 до 5 година партиципирају у обиму од 10% изречених казни затвора, а, преко пет година, тај удио опада до 2% изречених ових казни.

Табела 7. Пунољетни осуђени учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета и изреченим санкцијама 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Осуде – укупно	4.072	4.294	4.081	4.026	4.091
Кривична дјела против имовине	1.296	1.493	1.499	1.495	1.471
Жене	111	86	77	79	90
Затвор	277	380	362	322	279
Преко 5 година	4	7	11	12	4
Од 2 до 5 година	24	30	27	14	18
Од 6 мјесеци до 2 године	88	102	105	74	65
До 6 мјесеци	161	241	219	232	192
Новчана казна	246	283	278	276	312
Условна осуда	759	827	859	886	876
Судска опомена	12	2	-	1	3
Проглашено кривим и ослобођено од казне	-	1	-	-	1

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

У табели 8. приказани су подаци о малољетним пријављеним учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета према старости и полу и врсти одлуке тужилаштва у посматраном периоду. Тако, од укупног броја пријављених малољетних учинилаца кривичних дјела, највећи број је пријављен управо за кривична дјела против имовине који ипак биљежи значајан пад овог удјела, са 75,07% у 2012. години на 61,15% у 2014. години, што је опадање од 7,92%. Дистрибуција старосне структуре је очекивана и највећи број малољетника јесу они чија је старост 17-18 година, затим 16-17 година, 15-16 година и, на крају, најмањи удио је старосне доби од 14-15 година. У више од половине случајева, припремни поступак није ни покренут, док је у осталим случајевима, припремни поступак обустављен или је поднијет приједлог за изрицање санкција. Изузетак је 2013. и 2015. година у којој је евидентирано нешто изнад 30% поднијетих приједлога за изрицање санкција.

Табела 8. Малољетни пријављени учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета према старости и полу и врсти одлуке тужилаштва, 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Укупно	216	353	277	339	356
Кривична дјела против имовине	159	265	195	244	218
Жене	15	8	5	10	10
14. година	24	39	29	33	22
15. година	47	63	32	47	38
16. година	40	79	61	72	66
17. година	48	84	67	86	86
Припремни поступак није покренут	83	184	101	133	131
Припремни поступак обустављен	42	59	10	11	13
Поднијет приједлог за изрицање санкције	34	22	84	10	74

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

У табели 9. приказани су малољетни оптужени учиниоци кривичних дјела према врсти криминалитета и врсти одлуке суда за посматрани период (2011-2015). Из табеле је видљиво да је највише оптужених малољетника за кривична дјела против имовине, при чему тренд осцилира од 61,76% 2011. године, преко 71,21% током 2012. године, након чега је забиљежен највећи пад оптужених малољетника на 52,23% у 2013. години, након чега је услиједио тренд раста прво на 61,9% 2014. године, па до 69,81% у 2015. години. За највећи број оптужених малољетних лица, изречене су кривичне санкције, док је 2011. године, тај омјер у негативној корелацији са обустављеним поступцима према малољетницима.

Табела 9. Малољетни оптужени учиниоци кривичних дјела према врсти кривичног дјела и врсти одлуке суда 2011-2015.

	2011	2012	2013	2014	2015
Укупно	102	66	67	42	53
Кривична дјела против имовине	63	47	35	26	37
Жене	2	-	-	-	2
Изречене кривичне санкције	29	34	26	25	32
Обустављен поступак према малољетнику	33	13	9	-	5
Изречене мјере безбједности без изрицања казне	2	-	-	1	-

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

У табели 10. приказани су малољетни осуђени учиниоци имовинских кривичних дјела и изреченој кривичној санкцији за посматрани период (2011-2015.). Видљив је сличан тренд као у случају оптужених малољетних лица, али умањен за око 10% у односу на кривична дјела имовинског криминалитета. Ипак, и даље се ради о удјелу преко 60% маољетних лица осуђених за имовинске деликте у укупној структури осуђених малољетних лица, изузев 2013. године, када је тај удио износио 46,42% осуђена малољетна лица за имовинска кривична дјела. У односу на број оптужених малољетних лица, број осуђених партиципира са високим удјелом који осцилира по годинама. У правилу се изриче васпитна мјера као кривична санкција (изузев 2011. године када је изречена једна казна малољетничког затвора у трајању до двије године). У оквиру ових санкција, најчешће се изричу мјере упозорења и усмјеравања које значајно осцилирају по годинама и мјере појачаног надзора, које биљеже већи удио у односу на претходне наведене посљедње двије године анализираног периода.

Табела 10. Малољетни осуђени учиниоци кривичних дјела имовинског криминалитета и изреченој кривичној санкцији, 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Укупно	51	51	56	41	48
Кривична дјела против имовине	29	34	26	25	32
Жене	1	-	-	-	2
Малољетнички затвор	1	-	-	-	-
Од 5 до 10 година	-	-	-	-	-
Од 2 до 5 година	-	-	-	-	-
До 2 године	1	-	-	-	-
Васпитне мјере	28	34	26	25	32
Упозорења и усмјеравања	16	12	13	7	12
Појачан надзор	10	19	12	15	18
Заводске мјере	2	3	1	3	2

Извор: РЗС РС, Статистички годишњак, 2012, 2013, 2014, 2015. и 2016.

ЗАКЉУЧАК

На основу прикупљених и дјелимично анализираних података о кривичним дјелима имовинског криминалитета те пријављеним, оптуженим и осуђеним лицима, за период 2011-2015. на подручју Републике Српске, могу се извести и одређени закључци:

- потврђена је теза да се ради о најмасовнијим облицима криминалитета, с обзиром на њихов висок удио у општем (преко 65%), а самим тим и у укупном криминалитету (преко половине свих кривичних дјела);

- тренд ових кривичних дјела прати општи тренд смањења евидентираних кривичних дјела у Републици Српској и износи 16,47% у анализираном периоду, уз истовремено ниску стопу криминалитета у односу на европски просјек;

- у структури ових кривичних дјела, доминирају кривично дјело тешке крађе и крађе, која чине око 80% свих имовинских деликата. Затим слиједи кривично дјело оштећења туђе ствари које показује тренд

повећања, док кривично дјело разбојништва и преваре партиципирају у приближно истом удјелу (од 2% до 3%), али са различитим трендом (разбојништва имају тренд опадања, а преваре повећања удјела);

– наведена кривична дјела су територијално дистрибуирана на начин да се највећи број њих евидентира за подручје ЦЈБ Бања Лука, а најмањи за подручје ЦЈБ Требиње. Оваква дистрибуција потврђена је и релативизацијом броја извршених кривичних дјела на 100.000 становника, тако што је највећа стопа криминалитета пријављена за ЦЈБ Бања Луку (580,3), а најмања за ЦЈБ Требиње (178,4);

– у складу са наведеним трендовима смањења броја евидентираних кривичних дјела, јесу и трендови смањења броја пријављених лица. Исто тако, удио у структури криминалитета, прати и удио у структури пријављених лица, у смислу да је скоро половина пријављених пунољетних лица, пријављена за кривична дјела имовинског криминалитета. Међутим, забрињава и даље висок удио пријављених непознатих учинилаца кривичних дјела који чини скоро половину пријављених пунољетних лица за ова кривична дјела. Поред тога, значајан је удио повратника у извршењу кривичног дјела, јер је свако треће пријављено лица, заправо, повратник;

– тренд оптужених и осуђених пунољетних лица прати општи тренд пријављених лица, са очекиваним опадањем броја оптужених и осуђених лица у односу на број пријављених. Забрињавају подаци да од броја пријављених лица, оптужено буде свега око 20%, с тим што је удио осуђених још нижи. Ипак, охрабрује чињеница да је висок проценат осуђених лица за наведена кривична дјела, која са преко 80% паритиципира у погледу врсте одлуке суда. У структури кривичних санкција доминирају условне осуде које су изречене код више од половине осуђених лица, док је казна затвора преко пет година изречена код мање од 1% осуђених лица;

– када је ријеч о малољетним учиниоцима кривичних дјела, уочава се смањење њиховог учешћа у овој врсти криминалитета. Ипак, неспорна је чињеница да су малољетници и даље највише пријављивани управо за кривична дјела имовинског криминалитета. Према врсти судске одлуке, изречене санкције партиципирају са половином учешћа, док обустава поступака према малољетницима биљежи значајан пад од 80% у 2015. години. Васпитне мјере јесу главне санкције које се изричу и то упозорење и усмјеравање, као и појачан надзор.

Приказани подаци у погледу стопе имовинског криминалитета (која је ниска у односу на европски просјек) и тренда (који је у границама општег тренда опадања броја евидентираних кривичних дјела) указују да се његово стање може оцјенити повољним. Ипак, треба бити опрезан, јер су неки важни параметри неповољни, као што су број непознатих учинилаца кривичних дјела у структури пријављених лица (око 50%),

затим број повратника у извршењу ових кривичних дјела (око 30%), као и изражен феномен “губљења злочина”, с озбиром да око 20% пријављених буде и осуђено. Уколико томе додамо и тамну стопу криминалитета, која у значајном обиму пратиципира и код ове врсте криминалитета, онда је јасно у којим правцима треба усмјеравати активност агенција за спровођење закона када су у питању кривична дјела имовинског криминалитета.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бабић М. (2008). *Кривично право – општи и посебни дио*, Бања Лука: Правни факултет.
2. Barkan, S. (2006). *Criminology – A Sociological Understanding*. New Jersey: Upper Saddle River.
3. Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J.A., Visher, C.A. (Eds). (1986). *Criminal Careers and „Career Criminals“* 2 vol. Washington, DC: National Academy Press.
4. Висока школа унутрашњих послова, (2014). *Извјештај о истраживању - Рецидивизам извршилаца кривичних дјела – анализа стања, узроци и превенција*. (уредник Миле Шикман). Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
5. Ђорђевић, Ђ. (2009). *Кривично право - посебни део*, Београд: Криминалистичко – полицијска академија.
6. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations – HEUNI. (2014). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014*, 5th edition, Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control
7. Зеленика, Р. (2000). *Методологија и технологија израде знанственог и стручног дјела*. Ријека: Економски факултет.
8. Игњатовић, Ђ. (2012). Поређење стопа пријављених учинилаца кривичних дела: Србија – остале европске земље. У: Ђорђе Игњатовић (уредник), *Казнена реакција у Србији*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, (18-49).
9. Игњатовић, Ђ. (2011). *Криминологија*. Београд: Досије.
10. Ковчо Вукадин, И. (2011). Анализа динамике и структуре криминалитета у Републици Хрватској у раздобљу између двију великих реформи казненог законодавства (1997-2011). *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, 18(2), 359-416.
11. Ковчо Вукадин, И. (2005). Стање и кретање криминалитета у Републици Хрватској, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, 12(2), 279-325.

12. Кривични закон Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, бр. 49/03, 108/04, 37/06 и 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13.
13. Министарство унутрашњих послова Републике Српске. (2016). *Извјештај о раду Министарства унутрашњих послова за 2015. годину*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова.
14. Министарство унутрашњих послова Републике Српске. (2015). *Извјештај о раду Министарства унутрашњих послова за 2014. годину*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова.
15. Министарство унутрашњих послова Републике Српске. (2014). *Извјештај о раду Министарства унутрашњих послова за 2013. годину*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова.
16. Министарство унутрашњих послова Републике Српске. (2013). *Извјештај о раду Министарства унутрашњих послова за 2012. годину*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова.
17. Министарство унутрашњих послова Републике Српске. (2012). *Извјештај о раду Министарства унутрашњих послова за 2011. годину*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова.
18. Мујановић, Е., Датзер, Д., Будимлић, М. (2012). Имовински криминалитет у Босни и Херцеговини према званичним статистикама. *Криминалистичке теме*, 12(1-2), 1-27.
19. Николић-Ристановић, В., Стевковић, Љ. (2013). Европска збирка података о криминалитету и кривичном правосуђу: карактеристике и значај за развој евиденција криминалитета у Србији. *Социолошки преглед*, 48(3), 373–400.
20. Републички завод за статистику. (2017). *Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Српској 2013. године, Резултати пописа - градови, општине, насељена мјеста*, Бања Лука: Републички завод за статистику.
21. Републички завод за статистику. (2016). *Статистички годишњак*. Бања Лука: Републички завод за статистику.
22. Републички завод за статистику. (2015). *Статистички годишњак*. Бања Лука: Републички завод за статистику.
23. Републички завод за статистику. (2014). *Статистички годишњак*. Бања Лука: Републички завод за статистику.
24. Републички завод за статистику. (2013). *Статистички годишњак*. Бања Лука: Републички завод за статистику.
25. Републички завод за статистику. (2012). *Статистички годишњак*. Бања Лука: Републички завод за статистику.
26. Rozum, J., Kotulan, P., Tomasek, J. (2006). Robberies in Prague, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 12(1), 49–60.
27. Schmalleger, F. (2006). *Criminology Today: An Integrative Introduction*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson/Prentice Hall.

Шикман, М. (2017). Стање и трендови имовинског криминалитета у Републици Српској. *Безбједност, полиција, грађани*, 13(1), 1–30.

28. Симоновић, Б., Шикман, М. (2014). Мултидисциплинарни приступ у контроли разбојништва. *Правни живот*, (9), 249-263.
29. Симоновић, Б. (2004). *Криминалистика*. Крагујевац: Правни факултет у Крагујевцу.
30. Соковић, С. (2012). Пенитерсијарне статистике: мера криминалитета и/или више од тога. У. Весна Николић Ристановић (уредница). *Евидентирање криминалитета – искуства из света и Србије*. Београд: Прометеј, (83-105).
31. Стојановић, З., Делић, Н. (2013). *Кривично право – посебни део*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
32. Чејовић, Б. (2006). *Кривично право - општи и посебни део*, Београд: Досије.

STRUCTURE AND FORMS OF EXPRESSION PROPERTY CRIME REPUBLIC OF SRPSKA

Mile Šikman³⁴, PhD,

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska, Banja Luka

Abstract: Property crime is a type of crime that is, in criminological perspective, very interesting criminal phenomenon. Firstly, it is the most massive criminal phenomenon, which participates in more than 50% of all committed criminal offenses, and in about 80% of ordinary crimes. This phenomenon is also connected with large number of registered persons, including adults and minors, as well as returnees in the commission of the crimes of property crime. Also, large number of perpetrators of these crimes are professionals, but also situational criminal offenders and minors. In addition, the structure of these crimes is dynamic. Such a distribution of property crime offenses is also expected, since there are various forms of behavior (actions) when attacking the property of others. The purpose of the paper is to examine the data available through the structure of property crime in the Republic of Serbian, and then to describe the main forms of its manifestation in the five-year period (2011-2015). For this purpose, we will use statistics on the number of reported, accused and convicted adult and juvenile for criminal offenses of property crime, which are contained primarily in the Ministry of Interior (records, reports, information), prosecutors and the courts, of course, taking into account all the limitations and disadvantages of this type of research.

Keywords: crime, property crime, statics, dynamics, typology, records, report, information.

³⁴ Email: milesikman79@gmail.com

